

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΑΙ ΖΩΗ

Άσκηση αὐτογνωσίας

ΤΟΥ Κ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Μ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ
Λέκτορας Θεολογικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν

Ἄρχες ποιμαντικῆς ἐκπαιδεύσεως

Κύριο χαρακτηριστικό τῆς σύγχρονης ποιμαντικῆς θεολογικῆς ἐκπαιδεύσεως ἀποτελεῖ ἡ ἄμεση σύνδεση τῆς πανεπιστημιακῆς διδασκαλίας στήν αἴθουσα μέ τήν ἔρευνα καί τίς ἐφαρμογές τῆς πού πραγματοποιοῦνται στόν ἐκκλησιαστικό καί τόν γενικότερο κοινωνικό χώρο. Ἄν ἡ πράξη συνιστᾷ προϋπόθεση τῆς θεωρίας, τῆς θέας, δηλαδή, τοῦ προσώπου τοῦ Θεοῦ, σύμφωνα μέ τήν πατερική ἔκφραση «πράξις γάρ θεωρίας ἐπίδοσις», συνιστᾷ συνάμα καί φάση γιά τή συγκρότηση τῆς ἐπιστημονικῆς ποιμαντικῆς θεωρίας.

Ὅποιαδήποτε γνώση πρέπει νά περνάει μέσα ἀπό τή δοκιμασία τῆς προσωπικῆς ἐμπειρίας καί τῆς ἀσκήσεως στά διάφορα ἐπίπεδα τῆς διαπομπάνσεως. Αὐτό ἔχει ιδιαίτερη σημασία σέ σχέση μέ τή γνώση τοῦ ἑαυτοῦ μας. Δέν πρέπει μάλιστα νά λησμονοῦμε, ὅτι ὁ ἑαυτός του παραμένει γιά τόν ποιμένα τό κύριο ἐργαλεῖο καί ὄργανο δουλειᾶς, κι αὐτόν πρέπει νά γνωρίζει ὅσο ἰσχυρότερο γιά καλύτερη ἀπόδοση στήν ἐργασία του. Ἡ αὐτογνωσία αὐτή ἀπαιτεῖ ἕναν δάσκαλο δόκιμο καί ἐμπειρο, πού θά καθοδηγήσει τόν μαθητευόμενο καί θά τοῦ συμπαρασταθεῖ στόν δρόμο του, θά ἐπιστατήσῃ καί θά ἐπιπτεῖται τήν πορεία του.

Μέ τό τρίπτυχο πού μόλις ἀναφέραμε καί πού περιλαμβάνει τήν ἐμπειρία, τήν αὐτογνωσία καί τήν καθοδήγηση, θέσαμε τοῦς ἀναγκαίους ὅρους μιᾶς ὀρθῆς ποιμαντικῆς θεολογικῆς ἐκπαιδεύσεως. Οἱ ὅροι αὐτοὶ ὀριοθετοῦν τὰ πλαίσια μέσα στά ὁποῖα πρέπει νά κινηθεῖ ἡ πανεπιστημιακή θεολογική διδακτική διαδικασία ὥστε νά ἀνταποκριθεῖ στίς ἐκπαιδευτικές ἐπιταγές τῆς μακράωνος ὀρθοδόξου παραδόσεως. Ἡ τελευταία βλέπει τήν πρόοδο στή γνώση σέ συνάρτηση μέ τήν πρακτική τῆς πνευματικῆς ζωῆς. Ἄλλῳς τό πρᾶγμα καταντάει ἐπικίνδυνον σύμφωνα μέ τόν ἱερό λόγο τῆς Ἀγίας Συγκλητικῆς:

«Ἐπικίνδυνον, τόν μὴ διὰ πρακτικοῦ βίου ἀναχθέντα, διδάσκειν». (Εἶναι επικίνδυνον νά διδάσκει ὅποιος δέν προόδουσε μέ τήν πράξη τῆς ἀρετῆς. Τό Γεροντικόν, σ. 121).

Συνειδητοποίηση καί ἐμβάθυνση

Ἔτσι, στό μέτρο πού αὐτό εἶναι δυνατό, στήν Θεολογική Σχολή Ἀθηνῶν καί στά πλαίσια τῆς εὐθύνης

τοῦ γνωστικοῦ χώρου τῆς διαπομπάνσεως ἐπιχειρεῖται νά γίνουν συνειδητές στούς φοιτητές, κληρικούς καί λαϊκούς, οἱ τρεῖς αὐτές πτυχές καί διαστάσεις τῆς ὀρθοδόξου θεολογικῆς ἐκπαιδεύσεως. Πρὸς τό σκοπὸ αὐτό, τοῦς παρέχεται κάθε δυνατή βοήθεια μέ τρόπο πού νά μπορέσουν νά ἐμβαθύνουν στίς ἀρχές τῆς ἐμπειρίας, τῆς αὐτογνωσίας καί τῆς καθοδηγήσεως.

Αὐτό γίνεται μέ πολλοὺς καί ποικίλους τρόπους, ὅπως γιά παράδειγμα,

α) μέ τήν ἀνάπτυξη τῶν θεμάτων αὐτῶν ἐκ μέρους τῶν διδασκόντων ἢ

β) μέ πρακτικὰ ἀσκήσεις μέσα στήν αἴθουσα, τοῦ τύπου «Γνώρισε τόν ἑαυτό σου καί γνώρισέ τον στούς ἄλλους» ἢ

γ) μέ τήν συγγραφή φροντιστηριακῶν ἐργασιῶν ἐκ μέρους τῶν φοιτητῶν καί συζήτηση μετὰ τήν παρουσίασή τους. Ἀκόμα

δ) μέ τήν πρόσκληση ἀνθρώπων τῆς ἐμπειρικῆς (ἐφηρμοσμένης) ἢ «μαχομένης» Ποιμαντικῆς.

Συνιστᾶται ἐπίσης

ε) ἡ μελέτη κειμένων, στά ὁποῖα ἔχουν ἀποτυπωθεῖ ἐμπειρίες πνευματικῆς ζωῆς. Τέτοια κείμενα εἶναι π.χ. ἡ Φιλοκαλία, τό Γεροντικόν, τὰ Ἀσκητικά Ἔργα τοῦ Ἀββᾶ Δωροθέου, ἡ Ψυχοφελεστάτη Βίβλος τῶν Βαρσανουφίου καί Ἰωάννου, οἱ Ἀσκητικοὶ Λόγοι τοῦ Ἀββᾶ Ἰσαάκ τοῦ Σύρου, ὁ Εὐεργετινός, τό Συμβουλευτικόν Ἐγγερίδιον τοῦ ἁγίου Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου καί ἄλλα πολλά. Τονίζεται ἀκόμα

στ) ἡ ἀνάγκη, οἱ φοιτητές νά ἔχουν ἕναν πνευματικό σύμβουλο καί γέροντα. Δι-οργανώνονται

ζ) ἐπισκέψεις σέ λειμῶνες ὅπου ἀνοθεῖ καί καρποφορεῖ ιδιαίτερα ἡ ὀρθόδοξη πνευματική ζωή. Τέτοιους χώρους συγκροτοῦν οἱ Ἱ. Μονές καί τὰ Ἡσυχαστήρια. Στόν περίβολό τους συναντοῦν ὄλοι, διδάσκοντες καί διδασκόμενοι, τήν δρόσο τοῦ Πνεύματος, τή στοργική θαλπωρή τῆς πνευματικῆς πικρότητος καί μητρότητος καί τό σφρίγγος τῆς ἀσκήσεως. Ἐπαγευρίζουν τήν ἐπιθυμητὴ ἐνότητα λατρείας, διακονίας καί διδασκαλίας διὰ τοῦ παραδείγματος. Γι' αὐτόν ἀκριβῶς τόν λόγο, ὅταν οἱ περιστάσεις τό ἐπιτρέπουν, ἐπιδιώκονται τέτοιου τύπου εὐκαιρίες γιά νά μπορεῖ ἡ

ανάγνωση σχετικών εργασιών των φοιτητών να γίνεται στο ανάλογο «εκπαιδευτικό» περιβάλλον.

Μία εκπαιδευτική επίσκεψη

Με πολλή χαρά και ένθουσιασμό, μία ομάδα τριάντα περίπου τριτοετών και τεταρτοετών φοιτητών και φοιτητριών, κληρικών και λαϊκών, της Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Ἀθηνών και των δύο Τμημάτων, Θεολογίας και Ποιμαντικής, που παρακολουθούν τα μαθήματα Ποιμαντικής Ψυχολογίας και Ἐξομολογητικής, συνοδευόμενη από τον καθηγητή Ἰωάννη Κορναράκη και τον λέκτορα Ἀλέξανδρο Σταυρόπουλο, επισκέφθηκε τὴ γυναικεία Ἱ. Μονὴ Βηθλεέμ στο Κορωπί, τὴν Τρίτη στίς 25 Ἀπριλίου τοῦ τρέχοντος ἔτους.

Ἡ ἐκκίνηση ἦταν πρωινή, καὶ ἔγινε ἀπὸ τὰ προπύλαια τοῦ Πανεπιστημίου. Ἡ σύνταμη σχετικά διαδραμῆ εἶχε ὑπόκρουση ἀπὸ βυζαντινὲς μελωδίες. Ἀφήνοντας τὸν κεντρικὸ δρόμο πρὸς Σούνιο μπήκαμε στὸν χωματόδρομο ποὺ ὁδηγεῖ στοὺς Μοναστήρι. Μᾶς ὑποδέχθηκε ἡ Περόντισσα Μαγδαληνὴ μὲ τὴ συνοδεία της. Προσκυνήσαμε στὴν ἐκκλησία. Στὴ συνέχεια μᾶς κέρασαν λουκούμι, καφέ καὶ δροσερὸ νερὸ στὴν αἴθουσα ποὺ θὰ ἦταν στὴ διάθεσή μας γιὰ τὴν παρουσίαση τῆς φροντιστηριακῆς ἐργασίας καὶ τὶς συζητήσεις. Ἀκολούθησε ἡ ἀνάγνωση τῆς ἐργασίας τοῦ τριτοετοῦς φοιτητοῦ τοῦ θεολογικοῦ τμήματος Θανάση Ζαχαράκη μὲ τίτλο: «Αὐτογνωσία καὶ ἐρθόδοξη πνευματικὴ ζωὴ». Ἀπὸ τὴν ἐργασία αὐτὴ δίνουμε δειγματοληπτικὰ μερικὰ ἀσπασμάτια τηρώντας τὸ διάγραμμα τῆς εἰσηγήσεως.

Αὐτογνωσία καὶ πνευματικὴ ζωὴ

Τὸ φροντιστήριο αὐτὸ ἀποτελεσε πραγματικὰ ἕνα «φροντιστήριο ψυχῶν». Δουλειὰ πολὺ προσηγμένη βοήθησε ὄλους νὰ συνειδητοποιήσουν τὸ τί «ἄβυσσος ἀκατάληπτος εἶναι ἀληθῶς ἡ καρδιά τοῦ ἀνθρώπου» καὶ πόσο «βαθέα λίαν τὰ τῆς ψυχῆς ταμεία...», ὅπως ὑποστηρίζει αὐτὸ ὁ ἅγιος Μακάριος ὁ Αἰγύπτιος (ΒΕΠΕΣ 42, 222· 41, 325). Βοήθησε ἀκόμα νὰ ἀντιληφθοῦν τὴν προτεραιότητα τῆς λειτουργίας τῆς αὐτογνωσίας ποὺ εἶναι μὴ πολὺ δύσκολη ἐργασία. Γιὰ νὰ τὸ ἐπιβεβαιώσει ὑπενθύμισε ἐκεῖνο ποὺ λέγει ὁ ὁσιος Νεῖλος ὁ ἀσκητής:

«Γνωθὶ σαυτὸν πρὸ πάντων, οὐδὲν γὰρ δυσχερέστερον τοῦ ἑαυτὸν γινῶναι, οὐδὲν ἐπιπυνώτερον, οὐδὲν ἐργωδέστερον» (PG 97, 536 C).

Ἡ τέλεια γινῶση τοῦ ἑαυτοῦ, δὲν εἶναι ἀσφαλῶς δουλειὰ ἀρχαρίων.

«Τὸ γὰρ ἑαυτὸν ἐπιγινῶναι, τέλος τῆς τῶν ἀρετῶν ἐργασίας»

τονίζει ὁ ὁσιος Νικήτας ὁ Σιτηθᾶτος (Φιλοκαλία Γ', σ. 306).

Ἡ αὐτογνωσία δὲν συντελεῖ, ἔμως, μόνο στὴ γνώση καὶ τὴν ἐπίγνωση τοῦ ἑαυτοῦ μας. Μᾶς ἀνοίγει, μὲ τὸν δικὸ τῆς τρόπου, στὴ γνώση τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, τοῦ κόσμου, καὶ τοῦ Θεοῦ. Γίνεται, δηλαδὴ, ἔτερογνωσία, κοσμογνωσία καὶ θεογνωσία. Εἶναι χαρακτηριστικὴ ἡ πεποίθηση τῶν ἁγίων Πατέρων πᾶν ὅτι αὐτὸ τὸ ζήτημα. Ἴδου δύο σχετικὲς μαρτυρίες. Ἡ πρώτη εἶναι: τοῦ ἁγίου Ἰσαὰκ τοῦ Σύρου:

«Τῷ γινῶντι ἑαυτὸν, ἡ γινῶσις τῶν πάντων δίδεται

αὐτῷ. Τὸ γὰρ γινῶσκων ἑαυτὸν, πλήρωμα τῆς γινῶσεως τῶν ἀπάντων ἐστὶ» (Τὰ εὐρεθέντα ἀσκητικά, σ. 58).

Ἡ δευτέρη προέρχεται πάλι ἀπὸ τὸν κάλαμο τοῦ ὁσίου Νεῖλου τοῦ ἀσκητοῦ:

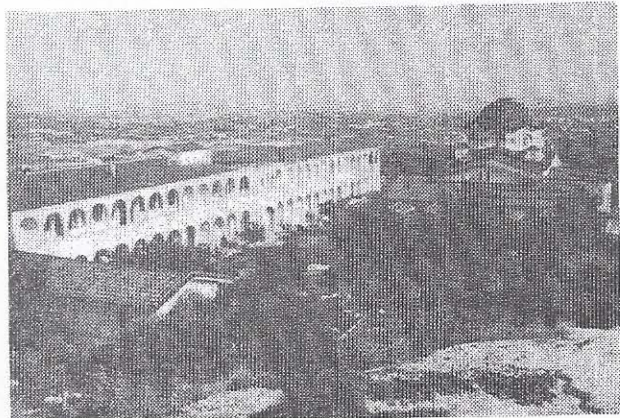
«Ὅταν δὲ σαυτὸν γινῶς, τότε δυνήσῃ καὶ Θεὸν ἐπιγινῶναι καὶ τῷ λογισμῷ ἐπελθεῖν τὰ κτίσματα, ὡς προσήκει» (PG 79,536 C).

Τὰ διαφορετικὰ ἔμως αὐτὰ εἶδη τῆς γνώσεως, τοῦ ἑαυτοῦ μας, τῶν ἄλλων, τοῦ κόσμου καὶ τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι ἄμοιρα δυσκολιών. Ψυχολογικοὶ μηχανισμοὶ ὅπως ἐκεῖνο τῆς προβολῆς, τῆς ἐνδοβολῆς, τῆς ταυτίσεως καὶ ἄλλοι, μποροῦν νὰ στέκονται ἐμπόδια στὴν ἀσκήση τῆς αὐτογνωσίας. Γιὰ νὰ ξεπεραστοῦν αὐτὰ καὶ ἄλλα ἔσως ἐμπόδια ἀπαιτεῖται αὐτοέλεγχος καὶ αὐτοκριτικὴ ὑπόδηγη σφοδρῶν γέροντα καὶ πνευματικοῦ. Ὑπακούοντας στὴν καθοδήγησή τοῦ διακριτικοῦ γέροντα ὁ ἀνθρώπος, τελικὰ βρίσκει τὴν ἐλευθερία του καὶ τὴν ἀνάπαυσή του κατὰ παράδοξο τρόπο. Τὴν παράδοξη αὐτὴ διαδικασίαν περιγράφει ὁ Ἀββάς Δωρόθεος σὲ ἕνα καταπληκτικὸ ρητὸ ἀπὸ τὰ Ἀσκητικά Ἔργα του:

«Ὅποιος δὲν ἔχει δικὸ του θέλημα, κάνει πάντοτε τὸ δικὸ του. Γιατὶ ἐφόσον δὲν ἔχει δικὸ του, εἶτι καὶ ἂν γίνῃ τὸν ἀναπαύει. Καὶ ἔτσι εἶναι ὅταν νὰ κάνει πάντα τὸ δικὸ του. Ἐπειδὴ δὲν θέλει, νὰ γίνονται τὰ πράγματα ὅπως αὐτὸς θέλει, ἀλλὰ τὰ ἀποδέχεται ὅπως γίνονται. («Ὁ μὴ ἔχων ἴδιον θέλημα, πάντοτε τὸ ἴδιον ποιεῖ» ἐξότου γὰρ ἴδιον οὐκ ἔχει, εἴτι δ' ἂν καὶ γένηται, ἀναπαύει αὐτόν, καὶ εὐρίσκειται πάντοτε τὸ ἴδιον ποιῶν. Οὐ γὰρ θέλει τὰ πράγματα γίνεσθαι ὡς θέλει, ἀλλὰ θέλει ὡς γίνεται» παρ. 202, ρητὸ 12, Ἔκδ. «Ἐτοιμασία» 1981, σ. 438-439.

Ὅπως ὅποτε τὰ πράγματα αὐτὰ δὲν γίνονται ἀδιάκριτα, ἀστόχαστα καὶ τυχαία. Ἡ ὑπακοή εἶναι ἀρετὴ ποὺ δὲν λειτουργεῖ αὐτοδύναμα. Ἐντάσσεται σ' ἕνα πρόγραμμα καὶ σχέδιο ζωῆς ποὺ τὸ χαρακτηρίζει ἡ δίακριση, γι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγο καὶ δριζεται ἡ ὑπακοὴ ἀπὸ τὸν ἅγιο Ἰωάννη τῆς Κλίμακος ὡς ἀπόθεσις διακρίσεως ἐν πλούτῳ διακρίσεως.

Ἐπειδὴ, ἔμως, γνωρίζουμε ὅτι ἡ αὐτογνωσία καὶ

Ἡ Ἱ. Μονὴ Βηθλεέμ στο Κορωπί.

ή πορεία μέσα σ' αυτήν δέν είναι αντικείμενο πρὸς ἐπίδειξη καὶ πρὸς ἔκθεση, φοβοῦμαι ὅτι πρέπει νὰ διακόψω τὴν παράθεση ἄλλων, ἀκόμα καὶ χαρακτηριστικῶν ἀποσπασμάτων πού τυχόν τὴν προβάλλουν καὶ τὴν ἀναδεικνύουν. Ὁ λόγος τοῦ ἁγίου Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου μᾶς καθιστᾷ προσεκτικούς:

«Οἱ οὖν λόγους πνευματικούς λαλοῦντες ἄνευ τῆς γεύσεως... τὰ πράγματα οὐχ ὡς λαλοῦσιν οὕτως εἰσὶν ἅπαντα».

Ἄμοιβαῖες ἐντυπώσεις

Στοὺς δρόμους τῆς πνευματικῆς ζωῆς ἡ σιωπὴ ἡ πούλα λείπει εἶναι προτιμότερη. Καὶ τέτοια ἦταν ἡ ἀκρόαση πού ἔκανε ἡ σεβαστὴ ἡγουμένη μὲ μέλη τῆς συνοδείας τῆς τὴν ὥρα τῆς ἀναγνώσεως τοῦ φροντιστηρίου καὶ τῆς συζητήσεως. Ὅπως εἶπαν οἱ μοναχές, «ὠφελήθηκα πολὺ» ἀπὸ τὴν διαπραγματεύσει τοῦ θέματος καὶ μᾶς εὐχαρίστησαν γιὰ τὴν παρουσία μας στὴν ἀδελφότητά τους. Μᾶς προσκάλεσαν μάλιστα νὰ ἐπανέλθουμε.

Ἐμεῖς, ἐκεῖνο πού πρέπει νὰ ἐμολογήσουμε εἶναι ὁ θαυμάσιος ἐντυπωσιασμός ὅλων μας ἀπὸ τὴν προσευχομένη Θεολογία πού καλλιεργῶν ἐκεῖ, ἀπὸ τὴν ὑψηλὴ ἀγιογραφικὴ τέχνη πού θεραπεύουν καὶ ἀπὸ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο διακονοῦν τὶς ἀνάγκες τῶν φιλοξενουμένων τους. Ὁ χρόνος εἰδοποιήσεώς τους γιὰ τὴν ἀφιξή μας ἦταν σχεδὸν μηδέν, καὶ ὅμως, σὲ μέρες μεγάλης προετοιμασίας τους γιὰ τὸ Πάσχα, τὴν Τρίτη τῆς θαγιασμομάδας «ἡτοιμασαν ἐνώπιον ἡμῶν τράπεζαν» πλοῦσια καὶ εὐφρόσυνη. Μᾶς δέχτηκαν συμπροσευχόμενοι στὴν Παράκληση καὶ τὸν Ἑσπερινό, κοινωνοὺς στὴν ζῆλευτὴ κοινότητά τους.

Φεύγοντας, τὶς εὐχαριστήσαμε γιὰ τὴν εὐκαιρία πού μᾶς ἔδωσαν, ὑψηλὰ θέματα πού μᾶς ἀπασχολοῦσαν νὰ τὰ διώσουμε σὲ ἔδαφος κατάλληλα νοτισμένο ἀπὸ τὶς ροές

τῶν δακρύων ἀγωνιζομένων ἀδελφῶν. Ὁ Κύριος ὅς εὐλογεῖ τέτοιες προσπάθειες καὶ ὅς αὐξάνει τὴν καρποφορία τους, πού σὲ μεγάλο μέρος ἐπιτελοῦνται μὲ τὴν ἐνίσχυση καὶ τὴν ὑψηλὴ ἐπιστάσια τοῦ συναγωνιζομένου ἐπισκόπου τῆς περιοχῆς, τοῦ σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Μεσογαίας καὶ Λαυρεωτικῆς κ. Ἀγαθονίκου.

Ἡ ἐπίσκεψη αὐτὴ, μᾶς ἐδραίωσε τὴν πεποίθησή γιὰ συγχρότερη ἐπαφὴ μὲ χῶρους ὅπου ἀνθεῖ ἡ ὀρθόδοξη πνευματικὴ ζωὴ, ἐφόσον ἕνα ἀπὸ τὰ κύρια μελήματα τῆς Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας εἶναι ἡ συστηματικὴ ἐνασχόληση καὶ παρακολούθηση τῆς ἀναπτύξεως τῆς πνευματικῆς ζωῆς ποιμένων καὶ ποιμανομένων καὶ ἡ προετοιμασία τῶν ἐργατῶν τῆς Ἐκκλησίας γιὰ ὑπεύθυνο ποιμαντικὸ ἔργο. Εἶναι ἀνάγκη ἐπιτακτικὴ ἡ οὐσιαστικὴ ἐπαγασύνοδση τῆς πανεπιστημιακῆς ποιμαντικῆς ἐκπαιδεύσεως μὲ τὰ ἀνώτατα διδασκαλεῖα καὶ φροντιστήρια τῶν ψυχῶν ἡμῶν...*

Ἐλπίζουμε ὅτι σύντομα θὰ δημοσιευθεῖ ἡ ἑρμεία αὐτῆς φοιτητικῆς ἐργασίας — σὲ κυριακὰ περιοδικὰ καθὼς μαθαίνουμε —, γιὰ νὰ λάβουν πληρέστερη εἰκόνα τῶν καιμένων μὲ τὶς παραπομπές τους καὶ τῆς βιβλιογραφίας, ὅλοι ἐκεῖνοι πού ὁ ζῆλος τους ὑποδαυλίστηκε μὲ τὰ ὅλγα ψήγματα πού ἀναφέρθηκαν στὸ σημερινὸ μας σημεῖωμα.

* Περισσότερα γι' αὐτὸ τὸ θέμα βλ. στὰ Πρακτικά τοῦ Α' Συμποσίου Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας καὶ Ἐξομολογητικῆς: Σχέσεις Ψυχολογίας καὶ Πνευματικῆς Ζωῆς, πού ὁργάνωσε ἡ Ἐδρα Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας καὶ Ἐξομολογητικῆς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Τὸ συμπόσιο ἔγινε στίς 17 - 18 Ἀπριλίου 1980 στὴν Ἱ. Μονὴ Παρσολιῶν στῆ Σιάβλα Ὁρωποῦ Ἀττικῆς μὲ εισηγητὲς πανεπιστημιακοὺς καὶ ἐξομολογητικοὺς εἰδικούς. Τὰ πρακτικά ἐκδόθηκαν μὲ ἐπιμέλεια τῶν Ἰω. Κορναροῦ καὶ Ἀλ. Στανουροπούλου ἀπὸ τὶς Ἐκδ. Ἀφῶν Κυριακίδης, Θεσσαλονίκης 1982, 134 σ.

ΜΝΗΜΗ ΜΙΚΡΑΣ ΑΣΙΑΣ

(Συνέχεια ἀπὸ τὴν σελίδα 235)

ζύμη τῶν «Κρυπτοχριστιανῶν», πού ἀνανέωναν τὴν παράδοση τῶν κατακομβῶν ἢ θυσία καὶ τὸ αἷμα ἀναριθμητῶν κληρικῶν, πού — ὅπως οἱ Σμύρνης Χρυσόστομος, Κυθωνιδῶν Γρηγόριος, Μοσχονησίων Ἀμβρόσιος, Ἰκονίου Προκόπιος καὶ Ζήλων Εὐθύμιος —, προσέφεραν τὴ ζωὴ τους σπονδὴ στὴν ὀρθόδοξη πίστι καὶ ἑλληνικὴ πατρίδα — ὅλα αὐτὰ καὶ πολλὰ ἄλλα ἦταν οἱ μυστικὲς κρῆνες, πού μετέδιδαν τὸ «ὔδωρ τὸ ζῶν» στοὺς Ἑλληνας τῆς Μ. Ἀσίας.

»Στοὺς αἰῶνες τῆς σκλαβιάς ἡ δράση τοῦ Μικρασιατικοῦ Κλήρου ἀπέδειξε, πὼς ἡ ὀρθόδοξος βιοθεωρία δέν ὀδηγεῖ σὲ φυγόκοσμο νοσηρὸ μυστικισμό, μὰ στὸν διαποτισμὸ ὀλόκληρης τῆς κοινωνικῆς καὶ πολιτιστικῆς ζωῆς. Ἡ Ἐκκλησία ὡς φιλόστοργη Μητέρα καὶ ὡς ἡ ὄρνις τὰ νοσσία ἐαυτῆς» ἀνέπτυξε ἐθναρχικὸ ρόλο, ἀνέλαβε τὴν κη-

δεμονία τῶν Ἑλλήνων, ἀποσόβησε τὴν ἀφομοίωσιν πρὸς τοὺς κατακτητὲς, ἐμπόδισε τοὺς ὀμαδικοὺς ἐξισλαμισμούς, ἀναχαίτισε τὴν ἐπικίνδυνη δράσι τῶν δυτικῶν «μισσιοναρίων», ἀπέτρεψε τὸ νὰ ἐκλατινισθῇ καὶ φραγκέψῃ ὁ λαός, ἀξιοποίησε τὴν ἰωνικὴ σοφία καὶ κλασικὴ παράδοσι, ἴδρυσε ἑλληνικὰ σχολεῖα, ἀνέδειξε πλῆθος ἐπιφανῶν διδασκάλων, ἀνήγειρε βιβλιοθήκες καὶ πνευματικὰ κέντρα, ὀργάνωσε τὴν παροχὴ συσσιτίων καὶ ὑποτροφῶν, ἴδρυσε τυπογραφεῖα, ἀνέπτυξε τὴν κοινοτικὴ ὀργάνωσι, εὐλόγησε λαϊκὰ πανηγύρια, διαπότισε τὸν ζωντανὸ λαϊκὸ πολιτισμὸ, πρόβαλλε συνεχῶς τοὺς τρόπους τῆς περισυλλογῆς, τῆς διατηρήσεως τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας καὶ παιδείας, τῆς ἀναζωπυρήσεως τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως καὶ τῆς διαμορφώσεως τῆς πνευματικῆς ταυτότητος, τῆς ἰδεολογικῆς φυσιογνωμίας τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Μ. Ἀσίας» (περ. «Ἐφημέριος», ἀρ. φ. 17-18, 1-15 Σεπτ. 1982).